

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

1. travnja 2008. (*)

„Jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja – Direktiva 2000/78/EZ – Davanja za nadživjele osobe na temelju obveznog mirovinskog sustava vezanog uz rad – Pojam ‚plaće‘ – Odbijanje jer osobe iz spora nisu bile u braku – Partneri istog spola – Diskriminacija na temelju spolnog opredjeljenja”

U predmetu C-267/06,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. UEZ-a, koji je uputio Bayerisches Verwaltungsgericht München (Njemačka), odlukom od 1. lipnja 2006., koju je Sud zaprimio 20. lipnja 2006., u postupku

Tadao Maruko

protiv

Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: V. Skouris, predsjednik, P. Jann, C.W.A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts i L. Bay Larsen, predsjednici vijeća, K. Schiemann, J. Makarczyk, P. Kūris, J. Klučka (izvjestiteljica), A. Ó Caoimh, P. Lindh i J.-C. Bonichot, suci,

nezavisni odvjetnik: D. Ruiz-Jarabo Colomer,

tajnik: J. Swedenborg, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 19. lipnja 2007.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Tadao Maruko, H. Graupner, R. Wintemute i M. Bruns, Rechtsanwälte,
- za Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, C. Draws i P. Rammert, u svojstvu agenata, uz asistenciju A. Bartosch i T. Grupp, Rechtsanwälte,
- za nizozemsku vladu, C. Wissels, u svojstvu agenta,
- za vladu Ujedinjene Kraljevine, V. Jackson, u svojstvu agenta, i T. Ward, barrister,
- za Komisiju Europskih zajednica, J. Enegren i I. Kaufmann-Bühler, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 6. rujna 2007.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 1., članka 2. stavka 2. točke a) i točke b) alineje (i) te članka 3. stavka 1. točke c) te stavka 3. Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL L 303, str. 16.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 69. – 75.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između T. Maruka i Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen (njemačke institucije za mirovinsko osiguranje kazališnih djelatnika, u daljnjem tekstu: Vddb) zbog toga što je potonji odbio priznati pravo T. Maruku na mirovinu udovca kao dijela davanja za nadživjele osobe predviđenog na temelju obveznog mirovinskog sustava vezanog uz rad, čiji je član bio njegov preminuli životni partner.

Pravni okvir

Pravo Zajednice

- 3 Uvodne izjave 13. i 22. Direktive 2000/78 glase:

„(13) Ova se Direktiva ne primjenjuje na sustave socijalnog osiguranja i socijalne zaštite, čija se davanja ne smatraju dohotkom u značenju koje se tom pojmu daje radi primjene članka 141. Ugovora o EZ-u, kao ni na bilo koju vrstu plaćanja od strane države s ciljem osiguranja pristupa ili zadržavanja zaposlenja.

[...]

(22) Ova Direktiva ne dovodi u pitanje [nacionalne propise] o bračnom statusu i davanjima koja se na tome temelje.”

- 4 Člankom 1. Direktive 2000/78 predviđa se:

„Svrha ove Direktive je utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja.”

- 5 U skladu s člankom 2. te Direktive:

„1. Za potrebe ove Direktive „načelo jednakog postupanja” znači nepostojanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije na temelju bilo kojeg od razloga iz članka 1.

2. 2. Za potrebe stavka 1.:

(a) smatra se da se radi o izravnoj diskriminaciji u slučaju kada se prema jednoj osobi postupa lošije nego prema drugoj osobi ili je došlo do takvog postupanja ili je moglo doći do takvog postupanja u sličnim situacijama, zbog bilo kojeg od razloga iz članka 1.;

(b) smatra se da se radi o neizravnoj diskriminaciji u slučaju kada kakva naizgled neutralna odredba, mjerilo ili postupanje dovede u neravnopravan položaj osobe određene vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja, u usporedbi s ostalim osobama, osim u sljedećim slučajevima:

i. ako su ta odredba, mjerilo ili postupanje objektivno opravdani legitimnim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primjerena i nužna, [...]

[...]”

6 Članak 3. iste direktive glasi kako slijedi:

„1. U granicama nadležnosti prenesenih na Zajednicu, ova se Direktiva primjenjuje na sve osobe, bilo u javnom ili privatnom sektoru, uključujući javna tijela, u odnosu na:

[...]

(c) zapošljavanje i uvjete rada, uključujući otkaze i plaće;

[...]

3. Ova se Direktiva ne primjenjuje na isplate bilo koje vrste koje se provode iz javnih ili sličnih sustava, uključujući javne sustave socijalne sigurnosti i socijalne zaštite.

[...]”

7 Na temelju prvog stavka članka 18. Direktive 2000/78, države članice morale su donijeti zakone i druge propise potrebne za usklađivanje s ovom Direktivom najkasnije do 2. prosinca 2003. ili su mogle povjeriti svojim socijalnim partnerima provedbu ove Direktive u pogledu odredbi vezanih uz kolektivne ugovore. Međutim, u tom slučaju države članice morale su osigurati da najkasnije do 2. prosinca 2003. njihovi socijalni partneri sporazumom uvedu potrebne mjere, dok su države članice morale poduzeti sve mjere potrebne kako bi u svakom trenutku mogle jamčiti ostvarivanje rezultata koji se zahtijevaju ovom Direktivom. Osim toga, one su o tim mjerama odmah morale obavijestiti Komisiju.

Nacionalno pravo

Zakon o registriranom životnom partnerstvu

- 8 Člankom 1. Zakona o registriranom životnom partnerstvu (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) od 16. veljače 2001. (BGBl. 2001. I., str. 266.), kako je izmijenjen Zakonom od 15. prosinca 2004. (BGBl. 2004. I., str. 3396., u daljnjem tekstu: LPartG) utvrđuje se:

„(1) Dvije osobe istoga spola sklapaju partnerstvo kada obje osobno te u nazočnosti drugog partnera izjave da žele zajedno doživotno živjeti u partnerstvu (kao životni partneri). Izjave ne smiju biti izrečene uvjetno ili na određeno razdoblje. Izjave su valjane kada su izrečene pred nadležnim tijelom.

(2) Partnerstvo se ne može valjano sklopiti:

1. s maloljetnom osobom ili osobom koja je u braku ili već živi u partnerstvu s trećom osobom;
2. između krvnih srodnika u uzlaznoj ili silaznoj liniji;
3. između braće ili sestara od iste majke i oca, od iste majke ili od istog oca;
4. kada u vrijeme sklapanja partnerstva partneri odbiju prihvatiti dužnosti iz članka 2.

[...]”

- 9 Člankom 2. LPartG-a predviđa se:

„Životni partneri dužni su uzajamno se pomagati i brinuti jedan za drugog te se uzajamno obvezati na doživotnu zajednicu. Svaki partner preuzima odgovornost za drugog partnera.”

- 10 Sukladno članku 5. tog Zakona:

„Životni partneri dužni su svojim radom i svojom imovinom na odgovarajući način doprinosti zajedničkim potrebama partnerstva. Druga rečenica članka 1360., članak 1360.a i članak 1360.b Građanskog zakonika i drugi podstavak članka 16. primjenjuju se analogijom.”

- 11 Člankom 11. stavkom 1. navedenog Zakona predviđa se:

„Osim ako nije drukčije propisano, životni se partner smatra članom obitelji drugog životnog partnera.”

Zakonodavstvo o mirovinama udovica ili udovaca

- 12 LPartG-om je njemačko zakonodavstvo uvelo izmjene Knjige VI. Zakonika o socijalnoj sigurnosti – zakonom propisani sustavi starosne mirovine (Sozialgesetzbuch VI – Gesetzliche Rentenversicherung).

- 13 Člankom 46. Knjige VI., u verziji na snazi od 1. siječnja 2005. (u daljnjem tekstu: Zakonik o socijalnoj sigurnosti) predviđa se:

„(1) Udovica ili udovac koji nisu ponovno sklopili brak imaju pravo, nakon smrti osiguranog supružnika, na malu mirovinu udovice ili udovca, pod uvjetom da je osigurani bračni drug bio osiguran tijekom minimalnog razdoblja koje se obično zahtijeva. Ovo se pravo ograničava na maksimalno razdoblje od 24 kalendarska mjeseca počevši od idućeg mjeseca nakon smrti osiguranika.

[...]

(4) U svrhe utvrđivanja prava na mirovinu udovice ili udovca, smatra se da je sklapanje životnog partnerstva istovjetno sklapanju braka, životno partnerstvo jednako braku, nadživjeli partner jednak udovici ili udovcu te životni partner jednak bračnom drugu. Raskid ili poništaj novog partnerstva smatra se jednakim razvodu ili poništaju novog braka.”

- 14 Knjiga VI. sadržava druge slične odredbe o izjednačavanju životnog partnerstva s brakom, posebno u članku 47. stavku 4., članku 90. stavku 3., članku 107. stavku 3. i članku 120.e stavku 1.

Kolektivni ugovor za njemačka kazališta

- 15 Člankom 1. Kolektivnog ugovora za njemačka kazališta (Tarifordnung für die deutschen Theater) od 27. listopada 1937. (Reichsarbeitsblatt 1937. VI., str. 1080.; u daljnjem tekstu: Kolektivni ugovor) predviđa se:

„(1) Sve pravne osobe koje obavljaju kazališnu djelatnost (upravitelj kazališta) u Reichu moraju za kazališne djelatnike zaposlene u svom kazalištu ugovoriti osiguranje za starosnu mirovinu i mirovinu za nadživjele osobe, sukladno sljedećim odredbama, te izdati pisanu obavijest o ugovorenom osiguranju svakom kazališnom djelatniku.

(2) U dogovoru s dotičnim ministrima Reicha, ministar informiranja i propagande određuje osiguravajući zavod i utvrđuje uvjete osiguranja (statut). On određuje i datum od kojeg se osiguranje zahtijevano na temelju ovog Ugovora mora ugovoriti.

(3) U smislu ovog Ugovora, kazališni djelatnici su osobe, koje su na temelju Zakona o Komori Reicha za kulturu i relevantnih provedbenih propisa, obvezni članovi Kazališne komore Reicha (scenski odjel), osobito: producenti, glumci, dirigenti, redatelji, dramaturzi, zborovođe, korepetitori, inspicijenti, šaptači i osobe sličnih zanimanja, tehničko osoblje (kao što su rukovoditelji scenskih radnika, osobe zadužene za kulise i kostime te osobe sličnog zanimanja, ukoliko su odgovorni za svoje odjele), zajedno s umjetničkim ravnateljima, članovima zbora, plesačima i frizerima.”

- 16 Članak 4. Kolektivnog ugovora predviđa:

„Upravitelj kazališta i kazališni djelatnik svaki snosi polovicu premija osiguranja. Upravitelj kazališta mora premije osiguranja doznačiti osiguravajućem zavodu.”

Statut Vddb-a

17 Člancima 27., 32. i 34. Statuta VddB-a utvrđuje se:

„Članak 27. – Vrsta mirovine i opći uvjeti

(1) U sljedećim se slučajevima stječe pravo na davanja: nesposobnost za rad ili invalidnost, prijevremena mirovina, navršena uobičajena dob za mirovinu, i smrt.

(2) Na zahtjev, zavod plaća [...] davanjem za nadživjele osobe [...] mirovinu udovici (članci 32. i 33.), mirovinu udovcu (članak 34.) [...] ako je, neposredno prije događaja iz kojeg proizlazi pravo na davanje, osigurana osoba bila obvezno osigurana, dobrovoljno osigurana, ili reosigurana, te ako je proteklo propisano razdoblje [...].

[...]

Članak 32. – Mirovina udovice

(1) Supruga osiguranog muškarca ili muškarca u mirovini ima pravo na mirovinu udovice, ako je brak trajao do dana njegove smrti.

[...]

Članak 34. – Mirovina udovca

(1) Suprug osigurane žene ili žene u mirovini ima pravo na mirovinu udovca, ako je brak trajao do dana njezine smrti.

[...]”

18 Člankom 30. stavkom 5. Statuta VddB-a utvrđuje se postupak određivanja iznosa mirovine na temelju kojeg se izračunava mirovina nadživjelih osoba.

Glavni postupak i prethodna pitanja

19 Na temelju članka 1. LPartG-a u njegovoj prvotnoj verziji, 8. studenoga 2001. T. Maruko sklopio je životno partnerstvo s kazališnim kostimografom.

20 Životni partner T. Maruka bio je osiguran pri VddB-u od 1. rujna 1959. te je i dalje dobrovoljno uplaćivao doprinose toj instituciji tijekom razdoblja kada nije bio obvezno osiguran.

21 Životni partner T. Maruka preminuo je 12. siječnja 2005.

22 Pismom od 17. veljače 2005. T. Maruko podnio je zahtjev VddB-u za mirovinu udovca. Odlukom od 28. veljače 2005., VddB je odbio njegov zahtjev obrazlažući da njegovi propisi ne osiguravaju takvo pravo za nadživjele životne partnere.

23 T. Maruko podnio je tužbu sudu koji je uputio zahtjev. Prema T. Maruku, VddB odbijanjem zahtjeva krši načelo jednakoga postupanja, budući da je njemačko zakonodavstvo od 1. siječnja 2005. izjednačilo životno partnerstvo i brak, osobito uvođenjem članka 46. stavka 4. u Zakonik o socijalnoj sigurnosti. Osporavati osobi

čiji je životni partner preminuo pravo na davanja za nadživjele na koje nadživjeli bračni partner ima pravo pod istim uvjetima predstavlja diskriminaciju na temelju spolnog opredjeljenja te osobe. Prema mišljenju T. Maruka, sa životnim se partnerima postupa na nepovoljniji način nego s bračnim partnerima, iako se oni, poput bračnih partnera, moraju uzajamno pomagati i brinuti jedan za drugog, te se obostrano obvezuju na doživotnu zajednicu i preuzimaju odgovornost jedan za drugog. Pravila u pogledu imovine životnih partnera u Njemačkoj ista su kao i pravila koja se odnose na imovinu bračnih partnera.

- 24 Sud koji je uputio zahtjev, kao prvo, pita se može li se mirovinski sustav kojim upravlja Vddb smatrati jednakim državnim sustavu socijalne sigurnosti u smislu članka 3. stavka 3. Direktive 2000/78 te je li taj sustav izvan područja primjene te Direktive. Sud tvrdi da je činjenica da je članstvo u Vddb-u zakonska obveza te da je to što se ne može postići drukčiji dogovor u pogledu takvog članstva u bilo kojoj kazališnoj kompaniji pokazatelj te jednakosti. Međutim, sud koji je uputio zahtjev nadalje napominje da, izvan razdoblja kada rade, kazališni djelatnici imaju mogućnost dobrovoljno nastaviti članstvo u mirovinskom sustavu iz glavnog postupka; da se taj sustav temelji na načelu kapitalizacije, da i kazališna kompanija i osigurana osoba plaćaju svaki polovicu doprinosa te da Vddb upravlja i uređuje svoje aktivnosti autonomno, bez ikakvog uključivanja saveznog zakonodavca.
- 25 Sud koji je uputio zahtjev tvrdi da je, s obzirom na strukturu Vddb-a i odlučujući utjecaj koji imaju kazališne kompanije i osigurane osobe na njegov rad, sklon smatrati da Vddb ne upravlja sustavom koji je jednak državnim sustavu socijalne sigurnosti, u smislu članka 3. stavka 3. Direktive 2000/78.
- 26 Sud koji je uputio zahtjev pita se, kao drugo, može li se sporno davanje za nadživjele osobe smatrati „plaćom” u smislu članka 3. stavka 1. točke c) Direktive 2000/78, što bi opravdalo primjenu te Direktive. Sud koji je uputio zahtjev tvrdi da su, kao opće pravilo, u smislu sudske prakse Suda, davanja koja se plaćaju nadživjelim osobama obuhvaćena područjem primjene pojma „plaće”. Prema sudu koji je uputio zahtjev, na takvo tumačenje ne utječe činjenica da se sporno davanje za nadživjele osobe ne plaća radniku, već njegovom nadživjelom partneru, jer je pravo na takvo davanje pogodnost koja proizlazi iz članstva radnika u mirovinskom sustavu kojim upravlja Vddb, tako da davanje pripada nadživjelom partneru radnika na temelju radnog odnosa između poslodavca i dotičnog radnika.
- 27 Sud koji je uputio zahtjev želi znati, kao treće, jesu li odredbama članka 1. i članka 2. stavka 2. točke a) Direktive 2000/78 protivne odredbe propisa kao što su oni Vddb-a, na temelju kojih osoba čiji je životni partner umro ne prima davanja za nadživjele jednaka onima koja prima nadživjeli bračni drug, iako, poput bračnih drugova, životni partneri žive u zajednici uzajamne podrške i pomoći koja je formalno sklopljena doživotno.
- 28 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, budući da ovaj slučaj ulazi u područje primjene Direktive 2000/78 i da postoji diskriminacija, T. Maruko može se pozvati na odredbe te Direktive.
- 29 Sud koji je uputio zahtjev dodaje da je za razliku od heteroseksualnih parova koji mogu sklopiti brak i, ako dođe to takvog slučaja, mogu imati pravo na davanja za

nadživjele, osiguranoj osobi i tužitelju u glavnom postupku bilo nemoguće, zbog njihovog spolnog opredjeljenja, udovoljiti uvjetu koji se odnosi na brak o kojem ovisi pravo na takva davanja u skladu s u mirovinskim sustavom kojim upravlja Vddb. Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, moguće je da su zajedničkim odredbama članka 1. i članka 2. stavka 2. podstavka točke a) Direktive 2000/78 protivne odredbe kao što su one Statuta Vddb-a na temelju kojih se pravo na ta davanja ograničava na nadživjele bračne drugove.

- 30 Ako su zajedničkim odredbama članka 1. i članka 2. stavka 2. točke a) Direktive 2000/78 protivne odgovarajuće odredbe statuta kao što je onaj Vddb-a, sud koji je uputio zahtjev se pita, kao četvrto, je li dopuštena diskriminacija na temelju spolnog opredjeljenja u smislu uvodne izjave 22. te Direktive.
- 31 Sud koji je uputio zahtjev napominje da se sadržaj te uvodne izjave ne odražava u odredbama Direktive 2000/78. Sud se pita može li takva uvodna izjava ograničiti područje primjene te Direktive. Sud koji je uputio zahtjev smatra da, s obzirom na važnost načela prava Zajednice o jednakom postupanju, uvodne izjave Direktive ne treba široko tumačiti. U tom pogledu, sud koji je uputio zahtjev pita predstavlja li, u predmetu koji rješava, odbijanje Vddb-a da isplaćuje davanja za nadživjele osobe čiji je životni partner preminuo diskriminaciju koja je dopuštena iako se temelji na spolnoj orijentaciji.
- 32 Kao peto, sud koji je uputio zahtjev želi znati je li, sukladno presudi od 17. svibnja 1990., Barber, (C-262/88, Zb., str. I-1889.), pravo na davanja za nadživjele osobe ograničeno na razdoblja nakon 17. svibnja 1990. Navodi da su odredbe spornog nacionalnog zakona iz glavnog postupka obuhvaćene člankom 141. UEZ-a te da se na izravan učinak tog članka može pozvati samo u pogledu davanja koja se trebaju isplatiti za razdoblja zaposlenja nakon 17. svibnja 1990. U tom pogledu upućuje na presudu od 28. rujna 1994., Coloroll Pension Trustees, (C-200/91, Zb., str. I-4389.).
- 33 U tim je uvjetima Bayerisches Verwaltungsgericht München odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Je li obvezni mirovinski sustav vezan uz rad, poput spornog sustava iz ovog predmeta kojim upravlja Vddb, sustav jednak državnim sustavima iz članka 3. stavka 3. Direktive Vijeća 2000/78 [...]?
  2. Trebaju li se davanja koja se isplaćuju iz obveznog mirovinskog sustava vezanog uz rad nadživjelim osobama u obliku mirovine udovici/udovcu smatrati plaćom u smislu članka 3. stavka 1. točke (c) Direktive 2000/78...?
  3. Jesu li zajedničkim odredbama članka 1., i članka 2. stavka 2. točke (a) Direktive 2000/78 ... protivni propisi kojima se uređuje dodatni mirovinski sustav na temelju kojeg registrirani partner nakon smrti svojeg partnera ne prima davanja za nadživjele osobe koja su jednaka davanjima predviđenima za bračne drugove, iako, poput bračnih drugova, registrirani partneri žive u zajednici uzajamne podrške i pomoći koja je formalno sklopljena doživotno.

4. Ako je odgovor na prethodna pitanja potvrđan, je li dopuštena diskriminacija na temelju spolnog opredjeljenja na temelju uvodne izjave 22. Direktive 2000/78 [...]?
5. Bi li pravo na davanja za nadživjele osobe bilo ograničeno na razdoblja od 17. svibnja 1990. na temelju [gore navedene sudske prakse iz] predmeta Barber?

O prethodnim pitanjima

Prvo, drugo i četvrto pitanje

- 34 Svojim prvim, drugim i četvrtim pitanjem, na koja valja zajedno odgovoriti, sud koji je uputio zahtjev u biti pita jesu li davanja za nadživjele osobe koja se isplaćuju temeljem mirovinskog sustava vezanog uz rad kao što je onaj kojim upravlja Vddb obuhvaćena područjem primjene Direktive 2000/78.

Očitovanja podnesena Sudu

- 35 U pogledu prvog i drugog upućenog pitanja, Vddb smatra da je sustav kojim on upravlja obvezni sustav socijalne sigurnosti te da se sporno davanje za nadživjele osobe iz glavnog postupka ne može smatrati „plaćom” u smislu članka 3. stavka 1. točke (c) Direktive 2000/78. Zbog toga je to davanje izvan područja primjene te Direktive.
- 36 U prilog tom stajalištu, Vddb između ostaloga tvrdi da je on tijelo kojim se upravlja na temelju javnog prava i da je dio savezne državne uprave te da je sporni mirovinski sustav iz glavnog postupka obvezni sustav koji se temelji na zakonu. Dodatno navodi da Kolektivni ugovor ima zakonsku snagu i da je zajedno sa Statutom Vddb-a integriran u ugovor o unifikaciji od 31. kolovoza 1990. te da se obvezno članstvo primjenjuje na kategorije radnika definirane općenito. Sporno davanje nadživjelim osobama iz glavnog postupka nije izravno vezano uz specifično zaposlenje, već uz opća stajališta socijalne politike. Ono ne ovisi izravno o navršenim razdobljima zaposlenja te se iznos ne određuje na temelju posljednje plaće.
- 37 Suprotno tomu, Komisija smatra da je sporno davanje za nadživjele osobe iz glavnog postupka obuhvaćeno područjem primjene Direktive 2000/78 budući da se isplaćuje na temelju radnog odnosa između pojedine osobe i njezinog poslodavca, iz čega proizlazi obvezno članstvo zaposlenika u Vddb-u. Iznos davanja određuje se s obzirom na razdoblje osiguranja i uplaćene doprinose.
- 38 U pogledu četvrtog upućenog pitanja, i T. Maruko i Komisija napominju da se sadržaj uvodne izjave 22. Direktive 2000/78 ne odražava ni u jednom članku Direktive. Prema T. Maruku, da je zakonodavstvo Zajednice htjelo isključiti sva davanja vezana uz bračno stanje iz područja primjene Direktive 2000/78, sadržaj te uvodne izjave bio bi predmet zasebne odredbe Direktive. Prema Komisiji, u toj uvodnoj izjavi se samo navodi da Europska unija nema nadležnost u pitanjima bračnog stanja.
- 39 Vddb i vlada Ujedinjene Kraljevine smatraju da uvodna izjava 22. Direktive 2000/78 između ostaloga sadržava jasno i opće izuzeće i da određuje područje primjene te Direktive. Direktiva se ne primjenjuje na odredbe nacionalnog prava koje se odnose

na bračno stanje ili davanja ovisna o tom stanju, kao što je sporno davanje za nadživjele osobe iz glavnog postupka.

Odgovor Suda

- 40 Iz članka 3. stavka 1. točke c) i stavka 3. Direktive 2000/78 proizlazi da se Direktiva primjenjuje na sve osobe, kako iz javnog tako i iz privatnog sektora, uključujući između ostaloga javna tijela, u pogledu uvjeta plaćanja te da se ne primjenjuje na isplate bilo koje vrste koje se provode iz javnih ili sličnih sustava, uključujući javne sustave socijalne sigurnosti ili sustave socijalne zaštite.
- 41 Područje primjene Direktive 2000/78 treba tumačiti - u smislu tih odredbi povezanih s uvodnom izjavom 13. te Direktive - na način da ne obuhvaća sustave socijalne sigurnosti i socijalne zaštite, čija se davanja ne smatraju „plaćom” u smislu koji se tom pojmu pripisuje radi primjene članka 141. UEZ-a ni na plaćanja bilo koje vrste koja vrši država s ciljem omogućavanja pristupa zaposlenju ili zadržavanja zaposlenja.
- 42 Zbog toga valja utvrditi može li se davanje za nadživjele osobe odobreno na temelju mirovinskog sustava vezanog uz rad kao što je onaj kojim upravlja Vddb smatrati „plaćom” u smislu članka 141. UEZ-a.
- 43 Članak 141. UEZ-a predviđa da „plaća” znači redovitu osnovnu ili minimalnu nadnicu ili plaću te svako drugo primanje, u gotovini ili naravi, koje radnik prima neposredno ili posredno od svojeg poslodavca, u vezi sa zaposlenjem.
- 44 Kao što je Sud već presudio (vidjeti presudu od 6. listopada 1993., Ten Oever, C-109/91, Zb., str. I-4879., t. 8., i presudu od 28. rujna 1994., Beune, C-7/93, Zb., str. I-4471., t. 21.), činjenica da se određena davanja isplaćuju nakon prestanka radnog odnosa ne isključuje da se ona mogu smatrati „plaćom” u smislu članka 141. UEZ-a.
- 45 Time je Sud prihvatio da je mirovina za nadživjele osobe, predviđena na temelju obveznog mirovinskog sustava vezanog uz rad, utvrđena na temelju kolektivnog ugovora, obuhvaćena područjem primjene članka 141. UEZ-a. Sud je naveo da na to tumačenje ne može utjecati činjenica da se takva mirovina, po definiciji, ne isplaćuje radniku već njegovoj nadživjeloj osobi, budući da je takva mirovina davanje koje proizlazi iz članstva bračnog druga nadživjele osobe u tom sustavu, tako da mirovina pripada nadživjeloj osobi zbog radnog odnosa između poslodavca i bračnog druga nadživjele osobe te se isplaćuje nadživjeloj osobi na temelju zaposlenja bračnog druga (vidjeti gore navedene presude: Ten Oever, t. 12. i 13.; Coloroll Pension Trustees, t. 18.; presudu od 17. travnja 1997., Evrenopoulos, C-147/95, Zb., str. I-2057., t. 22.; i presudu od 9. listopada 2001., Menauer, C-379/99, Zb., str. I-7275., t. 18.).
- 46 Nadalje, kako bi ocijenio je li starosna mirovina - prema kojoj se, ako se ukaže potreba, kao što je to u glavnom postupku, izračunava mirovina za nadživjelu osobu - obuhvaćena područjem primjene članka 141. UEZ-a, Sud je naveo da bi od kriterija koje je koristio u slučajevima u kojima je ocjenjivao mirovinski sustav, odlučujući može biti samo onaj kojim se utvrđuje isplaćuje li se mirovina radniku na temelju radnog odnosa između njega i bivšeg poslodavca, tj. kriterij zaposlenja, koji se temelji na tekstu toga članka (vidjeti, u tom smislu, gore navedene presude, Beune, t. 43.;

Evrenopoulos, t. 19.; presudu od 29. studenoga 2001., Griesmar, C-366/99, Zb., str. I-9383., t. 28.; presudu od 12. rujna 2002., Niemi, C-351/00, Zb., str. I-7007., t. 44. i 45.; i presudu od 23. listopada 2003., Schönheit i Becker, C-4/02 i C-5/02, Zb., str. I-12575., t. 56.).

- 47 Dakako, taj se kriterij ne može smatrati isključivim, budući da se mirovine isplaćene na temelju obveznih sustava socijalne sigurnosti mogu, u cijelosti ili djelomično, smatrati plaćom za rad (vidjeti gore navedene presude Beune, t. 44.; Evrenopoulos, t. 20.; Griesmar, t. 29.; Niemi, t. 46.; i Schönheit i Becker, t. 57.).
- 48 Međutim, stajališta socijalne politike, državne organizacije, etike ili čak proračunski razlozi koji su imali ulogu ili su mogli imati ulogu u utvrđivanju sustava od strane nacionalnog zakonodavca ne mogu se smatrati prevladavajućima ako je mirovinom obuhvaćena samo određena kategorija radnika, ako je ona izravno vezana uz navršeni radni staž i ako se njezin iznos izračunava na temelju posljednje plaće (vidjeti gore navedene presude Beune, t. 45.; Evrenopoulos, t. 21.; Griesmar, t. 30.; Niemi, t. 47.; i Schönheit i Becker, t. 58.).
- 49 U pogledu obveznog mirovinskog sustava na temelju rada kojim upravlja VddB treba napomenuti da, kao prvo, on potječe iz Kolektivnog ugovora koji je, prema informacijama koje je dostavio sud koji je uputio zahtjev, osmišljen kao dopuna davanjima socijalne sigurnosti koja se isplaćuju na temelju nacionalnog zakonodavstva općeg područja primjene.
- 50 Kao drugo, očito je da taj sustav isključivo financiraju radnici i poslodavci dotičnog sektora, bez ikakvog financijskog doprinosa države.
- 51 Treće, iz dokumenata podnesenih Sudu proizlazi da je sustav, sukladno članku 1. Kolektivnog ugovora, namijenjen kazališnim djelatnicima zaposlenima u kazalištima koja djeluju u Njemačkoj.
- 52 Kao što je nezavisni odvjetnik naveo u točki 70. svojeg mišljenja, za priznavanje prava na davanje za nadživjelu osobu potrebno je da je bračni drug osobe koja bi primala mirovinu bio član VddB-a prije smrti. To je članstvo obvezno za kazališne djelatnike koje zapošljavaju njemačka kazališta. Članovi su i određeni broj osoba koje su dobrovoljno odlučile postati članovi VddB-a s obzirom da je takvo članstvo moguće pod uvjetom da dotične osobe mogu dokazati da su prethodno bile zaposlene u kazalištu u Njemačkoj određen broj mjeseci.
- 53 Ti obvezni i dobrovoljni osiguranici čine, stoga, posebnu kategoriju radnika.
- 54 Nadalje, u pogledu kriterija prema kojem se mirovina mora izravno vezati uz navršeni staž, valja istaknuti da se, sukladno članku 30. stavku 5. Statuta VddB-a, iznos mirovine prema kojem se izračunavaju davanja za nadživjele osobe određuje u odnosu na trajanje članstva radnika, što logično proizlazi iz strukture dotičnog obveznog mirovinskog sustava vezanog uz rad, koji obuhvaća dvije vrste članstva, kao što je navedeno u točkama 52. i 53. ove presude.

- 55 Iznos te starosne mirovine nije određen zakonom već se, sukladno članku 30. stavku 5. Statuta Vddb-a, izračunava na temelju ukupnog iznosa uplaćenih doprinosa tijekom članstva radnika, na koji se primjenjuje faktor preračuna.
- 56 Iz toga proizlazi da, kao što je nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 72. svojeg mišljenja, mirovina za nadživjelu osobu iz glavnog postupka proizlazi iz radnog odnosa životnog partnera T. Maruka te se stoga mora smatrati „plaćom” u smislu članka 141. UEZ-a.
- 57 Na taj zaključak ne utječe činjenica da je Vddb javno tijelo (vidjeti, u tom smislu, gore navedenu presudu Evrenopoulos, t. 16. i 23.) niti činjenica da je članstvo u sustavu kojim se stječe pravo na sporna davanja za nadživjele osobe iz glavnog postupka obvezno (vidjeti, u tom smislu, presudu od 25. svibnja 2000., Podesta, C-50/99, Zb., str. I-4039., t. 32.).
- 58 U pogledu obuhvata uvodne izjave 22. Direktive 2000/78, u toj uvodnoj izjavi navodi se da ta Direktiva ne dovodi u pitanje nacionalne propise o bračnom stanju i davanjima koja se na njemu temelje.
- 59 Dakako, bračno stanje i davanja koja iz njega proizlaze u nadležnosti su država članica te pravo Zajednice ne zadire u tu nadležnost. Međutim, valja podsjetiti da se prilikom izvršenja te nadležnosti države članice moraju poštovati pravo Zajednice, te posebno odredbe koje se odnose na načelo nediskriminacije (vidjeti, analogijom, presudu od 16. svibnja 2006., Watts, C-372/04, Zb., str. I-4325., t. 92., i presudu od 19. travnja 2007., Stamatelaki, C-444/05, Zb., str. I-3185., t. 23.).
- 60 Budući da se davanje za nadživjele osobe iz glavnog postupka smatra „plaćom” u smislu članka 141. UEZ-a i da je obuhvaćeno područjem primjene Direktive 2000/78, iz razloga navedenih u točkama 49. do 57. ove presude, uvodna izjava 22. Direktive 2000/78 ne bi mogla utjecati na primjenu te Direktive.
- 61 U tim okolnostima na prvo, drugo i četvrto pitanje valja odgovoriti da je davanje nadživjeloj osobi odobreno na temelju obveznog mirovinskog sustava vezanog uz rad kao što je sustav kojim upravlja Vddb obuhvaćeno područjem primjene Direktive 2000/78.

Treće pitanje

- 62 Trećim pitanjem, sud koji je uputio zahtjev, pita je li odredbama članka 1. i članka 2. Direktive 2000/78 protivan pravni propis kao što je onaj iz glavnog postupka na temelju kojeg, nakon smrti životnog partnera, nadživjeli partner ne prima davanje za nadživjele osobe na koje ima pravo nadživjeli bračni drug, iako, poput bračnih drugova, životni partneri žive u zajednici uzajamne podrške i pomoći koja je formalno sklopljena doživotno.

Očitovanja podnesena Sudu

- 63 T. Maruko i Komisija tvrde da odbijanje dodjele spornog davanja za nadživjelu osobu iz glavnog postupka nadživjelim životnim partnerima predstavlja neizravnu diskriminaciju u smislu Direktive 2000/78, budući da u Njemačkoj dvije osobe istog

spola ne mogu sklopiti brak i slijedom toga nemaju pravo na to davanje koje je rezervirano za nadživjele bračne drugove. Prema njihovom mišljenju, bračni drugovi i životni partneri su u usporedivom pravnom položaju koji opravdava dodjelu tog davanja nadživjelim životnim partnerima.

- 64 Prema VddB-u, ne postoji ustavna obveza izjednačavanja braka i životnog partnerstva, u pogledu socijalnog prava ili osiguranja. Životno je partnerstvo institucija *sui generis* i predstavlja novi oblik bračnog stanja. Iz njemačkog se zakonodavstva ne može zaključiti da postoji obveza izjednačavanja životnih partnera s jedne strane i bračnih drugova s druge strane.

Odgovor Suda

- 65 U skladu s njezinim člankom 1., svrha je Direktive 2000/78, u pogledu zapošljavanja i obavljanja zanimanja, borba protiv određenih oblika diskriminacije uključujući diskriminaciju na temelju spolnog opredjeljenja, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja.
- 66 Na temelju članka 2. Direktive 2000/78, „načelo jednakog postupanja” znači nepostojanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije na temelju bilo kojeg od razloga iz članka 1. te Direktive. Sukladno članku 2. stavku 2. točki (a) Direktive 2000/78, smatra se da se radi o izravnoj diskriminaciji u slučaju kada se prema jednoj osobi postupa nepovoljnije nego prema drugoj osobi u usporedivom položaju, zbog bilo kojeg od razloga iz članka 1. te Direktive. U članku 2. stavku 2. točki (b) alineji (i) navodi se da se radi o neizravnoj diskriminaciji u slučaju kada bi jedna naizgled neutralna odredba, mjerilo ili postupanje osobe određene vjere ili uvjerenja, određenog invaliditeta, određene dobi ili određenog spolnog opredjeljenja, dovela u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe osim ako su ta odredba, mjerilo ili postupanje objektivno opravdani legitimnim ciljem i ako su sredstva za postizanje tog cilja primjerena i nužna.
- 67 Iz podataka navedenih u odluci proizlazi da je, od 2001. - godine kada je LPartG u svojoj prvotnoj verziji stupio na snagu - Savezna Republika Njemačka izmijenila svoj pravni sustav kako bi omogućila osobama istog spola da žive u zajednici uzajamne podrške i pomoći koja se formalno sklapa doživotno. Odlučivši da ne dozvoli tim osobama sklapanje braka, što ostaje rezervirano isključivo za osobe različitog spola, ta je država članica za osobe istog spola osmislila poseban režim, životno partnerstvo, čiji su uvjeti postupno izjednačeni s onima koji se primjenjuju na brak.
- 68 Sud koji je uputio zahtjev ističe da je Zakon od 15. prosinca 2004. doprinio postupnom usklađivanju režima uvedenog za životno partnerstvo s onim koji se primjenjuje na brak. Sukladno tom zakonu, njemačko je zakonodavstvo uvelo izmjene i dopune Knjige VI. Zakonika o socijalnoj sigurnosti - obvezni sustav starosne mirovine, dodajući između ostaloga četvrti stavak članku 46. te Knjige iz kojeg je očito da životno partnerstvo treba izjednačiti s brakom u pogledu mirovine udovice ili udovca iz te odredbe. Izvršene su analogne izmjene ostalih odredbi Knjige VI.
- 69 Sud koji je uputio zahtjev smatra da u pogledu usklađivanja braka i životnog partnerstva koje on smatra postupnim priznavanjem jednakosti, zbog pravila koja je uveo LPartG, a posebno zbog izmjena Zakonom od 15. prosinca 2004., životno

partnerstvo, iako nije jednako braku, stavlja osobe istog spola u položaj usporediv s položajem bračnih partnera u pogledu spornog davanja za nadživjele osobe iz glavnog postupka.

- 70 Međutim, sud koji je uputio zahtjev smatra da je to pravo na davanje za nadživjele osobe ograničeno, na temelju odredbi Statuta VddB-a, na nadživjele bračne drugove te da nadživjeli partneri nemaju pravo na to davanje.
- 71 U tom slučaju, postupanje prema životnim partnerima je nepovoljnije u usporedbi s postupanjem prema nadživjelim bračnim drugovima u pogledu prava na davanje za nadživjele osobe.
- 72 Ako sud koji je uputio zahtjev odluči da su nadživjeli bračni drugovi i životni partneri u usporedivom položaju u pogledu davanja za nadživjele osobe, posljedično se stoga treba smatrati da sporno zakonodavstvo iz glavnog postupka predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spolnog opredjeljenja u smislu članka 1. i članka 2. stavka 2. točke (a) Direktive 2000/78.
- 73 Iz navedenog proizlazi da na treće pitanje valja odgovoriti da je zajedničkim odredbama članka 1. i 2. Direktive 2000/78 protivan sporni pravni propis iz glavnog postupka na temelju kojeg, nakon smrti životnog partnera, nadživjeli partner ne prima davanje za nadživjele osobe na koje ima pravo nadživjeli bračni drug, unatoč tome što na temelju nacionalnog prava, životno partnerstvo stavlja osobe istog spola u položaj usporediv s položajem bračnih drugova u pogledu davanja za nadživjele osobe. Sud koji je uputio zahtjev treba odrediti nalazi li se nadživjeli životni partner u položaju usporedivom s položajem bračnog druga koji ima pravo na davanje za nadživjelu osobu na temelju obveznog mirovinskog sustava vezanog uz rad kojim upravlja VddB.

Peto pitanje

- 74 Petim pitanjem, sud koji je uputio zahtjev pita mora li se, u slučaju da Sud presudi da je Direktivi 2000/78 protivan sporni pravni propis iz glavnog postupka, pravo na sporno davanje za preživjelu osobu iz glavnog postupka vremenski ograničiti, a posebno na razdoblja nakon 17. svibnja 1990. na temelju gore navedene presude Barber.

Očitovanja podnesena Sudu

- 75 VddB smatra da se predmet u kojem je izrečena gore navedena presuda Barber razlikuje u pogledu činjenica i prava od slučaja iz glavnog postupka te da se Direktivi 2000/78 ne može dati retroaktivni učinak odlukom prema kojoj se ta Direktiva primjenjuje na datum prije isteka roka koji je državama članicama odobren za njezin prijenos.
- 76 Komisija smatra da nema potrebe odgovarati na peto pitanje. Ona smatra da se predmet u kojem je izrečena gore navedena presuda Barber razlikuje u pogledu činjenica i prava od slučaja iz glavnog postupka te napominje da Direktiva 2000/78 ne sadržava odredbu koja bi odstupala od načela nediskriminacije na temelju spolnog opredjeljenja. Komisija tvrdi da je, za razliku od ovog predmeta, u predmetu u kojem

je izrečena gore navedena presuda Barber, pažnja usmjerena na financijske posljedice novog tumačenja članka 141. UEZ-a. Komisija smatra da se, s obzirom da LPartG nije stupio na snagu do 1. kolovoza 2001. i budući da je njemačko zakonodavstvo od 1. siječnja 2005. uvelo jednako postupanje u pogledu životnog partnerstva i braka, u pogledu pravila socijalne sigurnosti, mirovinski sustavi vezani uz rad ne dovode u financijske poteškoće zato što moraju uzeti u obzir tu jednakost.

Odgovor Suda

- 77 Iz sudske prakse proizlazi da bi Sud iznimno mogao, uzevši u obzir ozbiljne poteškoće koje bi njegova presuda mogla prouzročiti s obzirom na događaje iz prošlosti, ograničiti svim osobama na koje se to odnosi mogućnost oslanjanja na tumačenje neke odredbe od strane Suda kao odgovor na zahtjev za prethodnu odluku. Takvo ograničenje može odobriti samo Sud u samoj presudi kojom odlučuje na temelju traženog tumačenja (vidjeti, posebno, gore navedenu presudu Barber, t. 41. i presudu od 6. ožujka 2007., Meilicke e.a., C-292/04, Zb., str. I-1835., t. 36.).
- 78 Iz dokumenata predočenih Sudu nema naznaka da bi se financijska stabilnost sustava kojim upravlja VdB mogla retroaktivno narušiti kad se učinci ove presude ne bi vremenski ograničili.
- 79 Iz svega navedenoga proizlazi da odgovor na peto pitanje mora biti da nema potrebe vremenski ograničiti učinke ove presude.

Troškovi

- 80 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

- 1. Davanje nadživjeloj osobi na temelju mirovinskog sustava vezanog za rad kao što je sustav kojim upravlja Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen obuhvaćeno je područjem primjene Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja**
- 2. Odredbama članka 1. i članka 2. Direktive 2000/78 protivan je sporni pravni propis iz glavnog postupka na temelju kojeg, nakon smrti životnog partnera, nadživjeli partner ne prima davanje za nadživjele osobe na koje ima pravo nadživjeli bračni drug, unatoč tome što na temelju nacionalnog prava, životno partnerstvo stavlja osobe istog spola u položaj usporediv s položajem bračnih drugova u pogledu davanja za nadživjele osobe. Sud koji je uputio zahtjev treba odrediti nalazi li se nadživjeli životni partner u položaju usporedivom s položajem bračnog druga koji ima pravo na davanje za nadživjelu osobu koje je predviđeno na temelju mirovinskog sustava vezanog za rad kojim upravlja Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen.**

[Potpisi]

---

* Jezik postupka: njemački.

RADNI PRIJEVOD